

Arhetüüpsed maastikud ja nende saladused, Triin Lees, 14.04.2016

Viimasel ajal taban raamatute lugemise käigus end loo taustal hoopis looklevaid maastikke lugemas. Tegevuspaik on enamasti taustsüsteem, mis lugemisel loob ettekujutuse tegelaste seikluste tagaplaanist, mõnikord on kohakirjeldusel suurem mõju, mõnikord on teadmine lihtsalt faktipõhine. Iseenesest ehitatakse maastik üles sõnadega, mis peaksid endas kandma füüsilise ruumi mõõtmeid, paljuski on eeskujuks meid ümbritsev keskkond, mida vähemal või rohkemal määral realistlikust ulmeliseni krutitud. Kultuuriliselt teame kaasa mõelda, milline on Lõuna-Eesti tüüpiline maastik või milline on arhetüüpne saarekujutus, sügavamale minnes – eestlaste kui rahvuse üks arhetüüpne kujund on mets. Aga kuna maastiku mõiste on tegelikult lai ja võimaldab subjektiivset lähenemist, siis täna ei räägiks kohaspetsiifilistest maastikest, vaid vaataks maastikke kui taustsüsteeme, aga lähedalt ja luubiga. Sellise vaatluse tulemusel leiame avaratelt maastikelt palju väikseid, aga korduvaid märke ja mustreid, eraldiseisvaid objekte, mis lisaks ruumitäitele ka ise väärtuslikud on.

Eesti lastekirjanduse üks arhetüüpsemate maastike kujutaja on minu meelest Henno Käo, siinkohal ei räägi ma kindlatest asulatest või keskkonna tõetruust ja meisterlikust kirjeldusest, vaid erinevatest maailmakihtidest nii vertikaalis kui horisontaalis, vee- ja maa-alustest kosmoseni ning mereäärest sisemaa tagumise tamme ja suure kivini. Kui Käo jutte tontide ja kollide taustal lugeda maastiku kaudu, siis näeme küll kaugele horisondile, kuid eksleme tihti aukudes, pragudes, õõnsustes, urgudes, rääkimata siis koobastest, salakäikudest, kindlustest, keldritest, pööningutest jne. Need kõik mahuvad ühekorraga maastikule ja ma arvan, et seal maastikul on arhetüüpseid looarendusi küllaga. Muidugi võime võtta ükskõik millise raamatu ja otsida sealt tikutulega taga sõnu või märke, mis kattuks mõne suure looga, hea fanataasia korral saab kõike taandada arhetüüpidele. Samas ma arvan, et arhetüüp on natuke nagu kaarnakivi, maastikul kusagil teiste kivide ja munade seas olemas, aga selle leidmiseks peab kivi kuidagi sinuga sobima ja endast märku andma. Ehk siis arhetüüpe ei peaks ilmtingimata otsima, vaid neid võiks leida ja mida ootamatult, seda parem, sest seda võimsam tunne valdab lugude universaalsusest.

Veelkord, miks Henno Käo? Väga erinevad teemad ja teekonnad on lõpuks viinud mind ikka Käo erinevate raamatuteni. Uurides eesti lastekirjanduse kosmost, nõidu, tonte või filosoofilisemaid küsimusi nagu olemasolu, maailmaloomise müüte, kirjaniku-lugeja suhteid,

satub kuidagipidi ikka ka Kāo uurimise alla. Ja Kāo erinevad raamatud on aastate jooksul pannud mind nautima tema loomingu maastikulist ulatust. Pealekauba ulatuvad tema lood tõesti maailma loomisest maailma lõpuni. Vertikaalis saab Kāo juttudes eristada maa-alust ilma, maa-pealset maailma või maastikku ja seda, mis toimub kõrgemal, kas kosmoses, taevas, katustel. Need on suure maailmamudeli eristuskihid, aga vastavad kategooriad saab üle kanda ka väiksematele objektidele nagu suur tamm, keldri ja pööninguga maja või ka majasisesene objekt ahi. Prantsuse filosoof Gaston Bachelard toob oma ruumipoeetika teoorias välja maja erinevate kihtide omadused. *Maja keskel toimub tavapärase elu, aga kelder ja pööning põhjustavad ebakindlust. Pööning või katus õigustab elu ja olemasolu, seal valitseb valgus, selgus, unistused. Isegi kui pööning on hämar, siis lahutab seda valgusest ainult katus. Kelder on aga maja pimeolemine, osa maa-alustest jõududest. Ja isegi kui mõlemas, nii keldris ja pööningul keegi krabistab või kollitab, siis ülemised hääled lakkavad tavaliselt peremehe saabudes, alumised hääled sekkuvad otsesemalt ja hirmutavamalt elutegevusse.*

Kāo juttudes kehtib taoline kolmikjaotus nii suurte kui väikeste mudelite puhul. Ahju otsas elavad sõbralikumad tondid, näiteks Viruskundra, kes majalastega seltsib ja end ülejäänud majarahva eest varju hoiab. Ahjus ja ahju all elavad kurjad kollid, lausa inimsööjad kollid. Pööningul elab näiteks hea nõid, aga tema nõiakontor, kuhu kurjusega seotud abipalved saabuvad, asub keldris. Kuigi keldrielanikud ei pruugi ohtlikud olla, on vahepealse maailmakihi ehk inimeste jaoks allpool asuv alati hirmutavam. Hea näide Kāo juttudest on ka puuriida elanikud ehk erinevatel korrustel elavad loomariigi esindajad. Terve puuriit satub ärevusse, sest keldrisse kolis kärnkonn ja nüüd on seal põrgu. Õnnetut kärnkonna kutsub sõber viimaks pööningule enda juurde elama, aga kärnkonn otsustab hoopis minema minna, sest keldril ja pööningul ju suurt vahet pole. Sellised kihistumised ja vastavad tundemärgid ilmnevad ka näiteks suure tamme juures. Suur tamm on lihtsalt Kāo lemmik juttudes. Tamme all näitavad hundid teravaid hambaid, inimene on roninud puu keskele pakku ja üleval ladvas kuulutavad linnud häälekalt tõde. Ja kui mõelda veel väiksemalt, ehk mõne lillekese peale, siis näeme, et ikkagi juured ja maapinnal lehealune on lugudes pimedam ja salapärasem, sinna varjutakse, seevastu õiel säratakse ja rõõmustatakse.

Kāo tegevuspaigad viivad tihti maa-alla, mere põhja või kosmosesse, kus omakorda avanevad uued väiksed maailmad, millel samuti kolmikjaotused. Näiteks raamat „Läbi hõreda kivi“ viib

lugeja seiklema kivi sisse ja seal võib samamoodi eristada pimedat kivi põhja, hämaramat keskosa, kus toimub kaardimäng ja rummijoomine ning valgustatud kivi tippu, milles tähtsamaid maailma asju arutatakse. Maa-alla pääsevad ainult julged ja väljavalitud, nii öelda kangelased, kellega sõlmitakse tihti mõni kokkulepe kahe maailmakihi vahel. Selleks, et maa-alla jõuda, tuleb alati läbida mõni vaheetapp, kitsuke tunnel või urg, kust sisse pugeda. Kitsas, pimedas, niiskes tunnelis roomamine ja kobamine, trepist laskumine viib lõpuks ikka avarasse maa-alusesse maailma, mis ei pruugi tavamaailmast sugugi erinev olla. Käo loomingus on maa-alustel maailmadel aknad ja neist paistab valgus, isegi kui neid avada ei saa, jätab see teadmise, et väljaspool on midagi muud võimalik. Maa-alused elanikud pole otseselt halvad, aga kuna maa peal elavad inimesed ei oska nendega arvestada, siis vastutasuks jääb aegajalt inimeste põllusaak kiduraks, surevad kariloomad või kaob mõni inimene maa-alla nagu tinatuhka. Tegelikult pole selline maailmamudel mitte ainult Henno Käole omane, vaid paljud salakäigud, koopad, rebaseurud on lasteraamatute seikluste tavapärased osad ja lugu toimib samadel hirm-lootus-usk printsiipidel. Tavaliselt sulatatakse erinevad maailmakihid sujuvalt loogiliseks tervikuks ja kirjanik ei pruugi üldse tahtlikult konstrueerida ülevalt valgust ja alt pimedust, vaid selline on meie kõigi, kirjanike ja lugejate alateadvuse kodeering, kultuurikood, mis põlvest põlve edasi kandub.

Kui vaadata maastikku horisontaalselt, siis üksikud saared, meri, põllud, heinamaad, metsad, linnad, külad moodustavad võrgustiku, mille ta lugu ei toimiks. Käo püüab pidevalt ühendada vana ja uut maailma, oma lapsepõlve tänapäevaste põlvkondade argipäevaga. Minu tähelepanu köitis Käo maastike lähilugemine, ehk siis metsa või karjamaa kirjeldustes on meeletult palju auke: ussiauke, kruusauke; pragusid, mis võivad omandada kosmilised mõõtmed; õõnsusi; urge; kivikesi; suuri kive; kaljurahne; lihtsalt jälgi. Jäljed on jälle üks hea muster, kuidas maastikke tundma õppida. Paljudes raamatutes on näiteks pahategija jäljed need, mis teda reedavad, ometigi on inimese jälg inimetekkeline, aga saab toimuda ainult maastikuga vastastikusel koostööl. Igale pinnasele ei jäägi jälgi ja seetõttu võib ka arvata, et mõnikord maastik tahab, et sind leitaks, mõnikord ei taha; nõndasamuti valib ta välja, kellele oma saladused avada. Nii inimese jalajäljed kui loomajäljed on maastikul omamoodi augud, koodmuster, mis annab juhiseid. „Astu mu jälgedes“ on levinud kujund, mida kasutatakse nii vertikaalses kui horisontaalses maailmas. „Astu minu jälgedesse“ ja sa ei kuku, ei eksi või siis „astu mu jälgedes“ nagu ütleb isa pojale, meister sellile, kes peavad tulemuste saavutamiseks pürgima kõrgustesse.

Käo tegelased astuvad mõlematpidi jälgedes. Jälgedes, mis sisaldavad eesastuja või eesroomaja ja maastiku omavahelist salainformatsiooni ning nendesse samadesse aukudesse astumine avab neid ka järgijale kangelasele. Näiteks usside järel kiviaugu avamine või maa-aluse eidekese järel trepist alla laskumine, aga ka linnuhääle järgi metsas orienteerumine. Ehk siis ka hääled on märgid, mis maastiku loovad.

Käole omane maailmakujutamiseviis on mudeldamine, suure objekti omaduste kandmine väiksele objektile ja seetõttu tema maailmad toimivadki. Käol võib tavaline supitaldrik omandada lendava taldriku omadused või väike kivi peos koondada suure kivi lood ja ümbritseva maastiku eripärad. Põhimõte on sama nagu raputatavatel klaasmunadel, mille sees kujutatud talvemaastikku ja raputades hakkab seal lund sadama. Kivid on Käo üks lemmikumaid objekte, mille alla, külge, peale või lausa sisse seiklusi edasi kanda. Kivilembust pole Käo salanud, mitmed raamatudki spetsiaalselt kividest. Henno Käo esimene lasteraamat „Suure kivi lood“ on täiskasvanud Käo enda seikluste kirjeldus lapsepõlvemaale. Lood pajatavad peamiselt maastikust, looduskeskkonnast, mis lähemal vaatamisel peidab endas saladusi või just avab oma saladusi. „Suure kivi lood“ lõppeb sellega, et peale peadpööritavat puhkust oma kodumaastikul suure kivi otsas, kus ilmutuste ja nähtuste olemasolu jääb mõistatuseks, leiab kirjanik maast väikse kivi. Tähelepanelikul uurimisel selgub, et see väike kivi on suure kivi täpne koopia ehk siis Käo koondab suure maailma väiksemale mudelile, taskukivile, millel on sama intensiivne väärtus või lõppkokkuvõttes ehk suuremgi ja tähenduslikumgi. Kivi leidmise kirjeldus on järgmine:

Ronisin libeda kivi otsa ja esimene asi, mida seal nägin, oli väike hõbedase läikega ese kivi ümaral harjal. See oli ebakorrapärase kujuga, tikutoosist ehk veidi suurem ja osutus kättevõtmisel üllatavalt raskeks. See ei olnud kivi ega vist ka metallitükk, pigem midagi vahepealset. Hoidsin seda peopesal, uurisin igast kandist ja leidsin selle piirjoontes midagi tuttavat. See oli suure kivi vähendatud koopia. Kodus vaatasin seda läbi suurendusklaasi ja aimasin konarusi, pragusid ja kühme täpselt neis kohtades, kus need tõelisel kivil tõepoolest olid.

Leitud kivil oli isegi maa-aluse osa eristusjoon märgitud, kivi leidmise ajal häälitsetid linnud valjult, kivil oli võime raadiod ja televiisorid vaikima panna, kellad seisata ja labori mõõteriistad rikkuda. Käo raamat lõppeb mõttega, et ehk ulatab see kivi ükskord saladuse võtme ja ju see kivi on olnud Käo enda jaoks võti lastekirjandusse. Mina aga ütlen, Henno Käo, Sinu väike kivi avas minu kivimaailma. See väike kivi hakkas mulle kahtlaselt sarnanema Juhan Jaigi juttudest tuntud kaarnakiviga. Jaiki ja kaarnakivi on uurinud Hasso Krull ja tema teksti põhjal leidsin kaarnakivis

ja Kāo kivis (kāokivis) suure sarnasuse. Krull on otsinud kaarnakivi omaduste ja iseloomu kohta välja järgneva:

Kaarnakivi on midagi looduse ja kultuuri, elusa ja eluta vahepeal, kuid reaalne objekt, mis püsib seni koos, kuni endast on andnud kõik, mida anda võib. Leidmiseks on vaja kivi ära tunda, kaarnapesas näeb välja see nagu kaarnamuna, aga natuke raskem. Kivi tarvitamine on suur kunst, pead ise tabama, kuidas kivi aidata võib, see on muinasjutuline küllusesarv. Kivi valdaja on erilises seisundis, mõistab näiteks tontide keelt, kivi võib pimedas helkida ja teed näidata, kivi on soovidetäitja. Kivi kaotab jõu pärast soovide täitmist.

Selge see, et kaarnakivi on võlukivi, samamoodi kāokivi ja kes mõistaks paremini tontide keelt kui kaarnakivi valdaja või Henno Kāo kiviomanikuna. Mõlemad kivid on seotud lindudega, kaarnakivid kaarnatega, Kāo jutus on kivi leidmise hommikul lindude häälitsemine muidu vaiksuses looduses tähtis ja veel hiljemgi mõtlemapanev. Mõlemad kivid on raskemad, kui lihtsalt kivist eeldaks, neil on üleloomulikud omadused. Kivide ja lindude omavaheline seos viib omakorda maailmaloomislaulude ja rahvapärimuse juurde. Linnu munadest sünnib maailm, munadena võib tõlgendada kive ja seeläbi võivad teatud õnnekivid olla kokkuvõttes palju suurema tähtsusega leiud. Selles valguses hakkas mind huvitama eestlaste kivine minevik, olevik ja tulevik ning lastekirjanduse kivid. Kas kivi on üks võimalik arhetüüp või salavõti arhetüüpse looni?

Eestlaste mütoloogia tunneb kivihaldjaid ja ohvrikive, kus käidi saaki ohverdamas, palumas ja tänamas. Mitmed muistendid on seotud kividega ja neist tekkinud paikadega. Paekivi on lausa rahvuskivi. Mütoloogiliselt on peetud eriti võimsaks sellist kivi, mille all voolab allikas. Kāokivi juures oli allikas, seega nii-öelda eluvesi ja materia eksisteerivad koos ja loovad uue võimaliku maailmamudeli, kui osata vaadata või siseneda. Kivid on seega midagi tähenduslikumat nii kultuuris kui ka kirjanduses. On ju Kalevipoeg nii vägevalt seotud kividega, samamoodi saare vägilane Suur Tõll. Kalevipoja eepose alguses on mainitud lindude ja sealhulgas kaarnate tarkust ning Kalevite kaljulinna tugevust. Kalevipoja kiviviskamised on enamasti seotud veekogudega, visatud või kuhjatud kivid on eeposes uute paikade ehk maailmade sünnitamise võime. Kuna eeposes on kaarnakivi ka otseselt mainitud, tekib küsimus, kas Kalevipoja kätte sattunud kivid olid kaarnakivid, rasked salakivid, mille leidjal on üleloomulikud võimed, sest lindudega sai ju Kalevipoeg väga hästi läbi. Kivid on võime suunata tuleviku sündmuste käiku, näiteks vendade liisuviskamine, kivi valikust oleneb saatus.

Kui eestlaste kirjandus algab kiviviskamisest ja kangelastest, siis paraku hakkab tunduma, et kivikangelased on mehed ja kivide olemus seotud jõuga ja seetõttu soospetsiifiliselt kuuluvad kivid meeste pärusmaale. Kuna Krull kaarnakivis otseselt patriarhaalse maailma tunnuseid ei näe, siis võiks ka naiselikul kivikultuuril lootust olla. Kalevipoja ema Linda kui ka Suure-Tõllu naine Piret kandsid põlle sees kive, Linda mehe kalmule, Piret majaehituseks. Kui mehed jahmerdasid ühe raske kiviga korraga, siis naised tunduvad targemad, neile mahub terve kuhi kive põlle sisse ja ka need on rasked kivid. Kusjuures Suur Tõll veel ise õpetas Piretit, millised on õiged kivid, kas ka neil olid kaarnakivid? Põhjamaade mütoloogias on kive kandvad naishiiud üsna levinud, kivide kukkumisel hakkavad naised nutma ja nende pisaratest moodustub veekogu. Kuigi tavapäraselt võiks näha siin naiste tüüpilist soorolli, kes puhkevad keregi nutma, siis ometi võib vesistamises näha ka loojalikku tugevust, kivi ja vesi koos on tuttav sümbioos loomislugudest. Ja tegelikult vanemad muinasjutud räägivad palju naistest ja kividest ja just sellest, et naistel on tavaliselt sületäis kive. Üks tuntumaid muinasjutte „Vaeselapse käsikivi“ jutustab sellest, kus tark annab vaeslapsele rätiku ja õpetab selle abil und nägema käsikivist, mis ise jahvatab. Hommikul avastas tüdruk enda toast raske kirstu, mis aitaski edaspidi jahvatada. Või Jakob Kõrv jutustab veealuste muinasjuttudes, et veteema annab põlletäie väikseid kive vaeslapsele ja need hõberahaks muutuvad. Kividel on väärtus, muinasjuttude vaeslapsed küll valavad pisaraid oma kurva saatuse pärast, aga ometi on nõnda, et õnnekivid neid alati rikkaks teevad või neile meheks mõne kauni printsi toovad. Ka siinkohal võiks mõelda, et kas pisarad on vajalikud selleks, et õnn ja rikkus saavutada või on pisarate valamises loomisjõud. Omakorda, kuidas sobituvad arhetüüpse naishiiu kujutelmaga talutüdrukud, kes põlle sisse kanamune kuhjasid.

Kivid loovad tegelikult paljudes lasteraamatutes mustreid, nad lihtsalt on olemas taustsüsteemis, mängudes, tee otsimisel ja kohe meenub millegipärast ka Naksitrallidest Kingpool, kes ragulkaga kive loopides vareseid lasi. Lehte Hainsalu lasteraamatus „Pimmi: üks haldjajutt“. jutustatakse väiksest haldjast, kes elab kivi sees. Tema kodu lõhutakse ära, et kivikamakatest maja ehitada ja kuigi Pimmi ei taha trepikivi haldjaks saada, saab temast lõpuks ikka majahaldjas. Viiu-Marie Rummo „Maailmarändur Nööp“, väike poiss Leo leiab Hiiumaal suure Kukka kivi juurest seiklusrikka nõobi, poiss usub, et kivi sees elavad kivitrollid. Lastekultuuri oluliselt mõjutanud koeratüdruk Lottegi seikleb ühes raamatus kuukividega, salapärased kivid peidavad endas saladusi ja seiklusi ning taaskord avanevad need kangelasele, seekord siis kangelannale.

Kas mitte härra Andrus Kivirähk ei ole eesti kirjanduse üks kaarnakividest, õnnekivi, kes mõistab ussisõnade tähendust, sest ta on ju kivide soost ja õnnestub seetõttu ka lasteraamatutes. Ussisõnadest pajatavad ka mõned Henno Käo raamatud, kivide all on tavaliselt ussiaugud, kuhu ussid kogunevad ja kiviga suhestumisel on võimalik teatud inimestel ussiauku talveunne kaduda või siis usse välja meelitada, mõnikord kaob kivi koos inimesega, mõnikord avardub kivi külje alt sisse pugedes uus unenäoline maailm. Taevased kivid on taevakehad ja meteoriidid, mis aegajalt maale langevad, Käo kosmoses kasvasid isegi kivimetsad. Maa-alustest kividest on vast kõige lähemalt omal ajal lastele kirjutanud Arvo Vallikivi, jälle kivi! „Retk ooboluste riiki“ räägib Maardu karjäärast ja kivimite kaevandamisest. Peategelane Ave-Kärt kondab kaevanduses ringi ja tutvub erinevate kivimitega, nende hingeeluga. Ave-Kärt on veendunud, et kui ta istub kivi otsas, siis kivi tunneb teda. Käo juttudes ilmneb, et kivi otsa ronimine on vägitegu, suur pingutus, mis nõuab ettevalmistust, julgust, enne tuleb kiviga suhestuda. Kui üks suvaline kivi jääb su vaatevälja ja tõmbab sind enda poole mingi salapärase väega, siis kasvab sellest suurem lugu. Alguses vahetatakse kiviga informatsiooni silmitsedes ja katsudes, õpitakse tundma tema kühme ja lohke, pragusid, värve ja varjundeid, temperatuurimuutusi. Ja alles siis saabub otsustav hetk, ronimine tippu. Kivil seistes avardub maailm, seisjale saab midagi selgemaks või avaneb uus teadmine. Aleksander Heintalu kogutud kivimütoloogias on kirjas, et *kivihinge ei tohtinud solvata ega paigast nihutada, kui vajadust polnud*. Kas sellepärast mõtlematult kive toksides löömegi varbaid ära (see on ka üsna levinud lasteraamatutes). *Kivi kaasa võttes tuli tema eest hoolitseda, et ta õiget teed näitaks. Kui leiti suur soovikivi, siis soovimiseks mindi kaksiratsa kivi selga*. Seega vanarahva pärimus, et kivi otsa jõudja on juba kuidagi eriline, saanud loa või võimaluse kontakti otsida maailma teiste sfääridega.

Kivikujud ausammastena on ka tänapäeval populaarsed, kivisse raiumine ja talletamine on seotud mineviku ja igavikuga. Selle kõige juures muutub Heljo Männi „Nõiakivi“ raamat minu jaoks üheks suureks kultuuriliseks nähtuseks. Kui ma varem lastekirjanduse nõidu uurides lugesin „Nõiakivi“ raamatut ja püüdsin Kivinõida kuidagi nõia arhetüübiga seostada, siis käokivi on mulle Kivinõida näidanud täiesti uuest küljest. Kivinõid ja loomavanaemad keset metsa muutuvad nüüd suureks rituaalseks šamanismipraktikaks, kus loomavanaemad on palju väekamad ja vägemavad kaitsevaimud, kivihaldjad, kes suure Halli Kivi ümber rütmiliselt laulavad ja tantsivad, ohverdavad senikaua kuni Kivinõid haigusesse langeb. Sellise analüüsi käigus tõuseb isegi ravimtaimede tähtsus raamatus, kui Kivinõida eraldi vaadeldes ei saa

konkreetselt teda seostada ravimtaimede kasutamisega, siis nāsiniini või õnneristiku lehti maitsevad teised tegelased, Ropka põhisõna on „Kvaaks“, mis kahtlaselt meenutab kaarnakraaksu. Vanaemade ringmängud ja Kivinõia pöördtool tunduvad otseses seoses olema enda transsi viimisega. Pealekauba, Kivinõia kivisisemus sarnaneb kahtlaselt Kāo kivikujutusega raamatus „Läbi hõreda kivi“. Kivinõial olid kivi sees suured televiisorid, Kāo hõredas kivi oli kivi ülakorrusel suur arvuti, kust maailm avardus. Tekib lihtsalt vastupandamatu soov „Nõiakivi“ uurida hoopis teise nurga alt kui lastekirjandus, sest loomavanaemade rituaalid ei pruugi selles valguses lastele sobivad olla. Aga ka punamütsikese üks tõlgendus räägib ju tegelikult hoopis muust, kui hundist ja vanaemast.

Pealtnäha üks tavaline lasteraamat võib seiklusliku loo taustal rääkida hoopis kandavamast kultuurilugu läbi mineviku. Ma arvan, et sellised leiud ja fantaasiamängud, targemalt öeldes arhetüüpide avastamine ongi nagu kaarnakivi leidmine. See, et täiskasvanu saab ühe kiviga legendaarse lasteloo lahti keerata hoopis suuremalt, on minu meelest võti tagasi lapsepõlve ja võti minevikku. Selliste kivide abil võime mõista ka laste fantaasiat ning utsitada neid oma isiklike kaarankivide leidmisele. Mõned lood kummitavad meid nii kaua, kuni leiame võtme ja võti võib olla saapaninas väike hõõruv kruusatükike või laial avaral horisondil veikleval sädelustäpik. Seega, arhetüüpsed maastikud loovad justkui nähtamatud teljed, millel orienteerudes fikseerib silm lõpuks ikka midagi konkreetset, mis esialgselt mõttest kandavamaks ja inspireerivamaks saab. Peab tunnustama, et ettekande algidee paar kuud tagasi oli tõesti liikuda maastikel vertikaalis ja horisontaalis, kivid ei puutunud üldse asjasse senikaua, kui ma ühel päeval Tartu kesklinnas jalutades mantlitaskus pihus hoidsin oma õnnekivi ja kesklinna varesed mu peakohal kraaksusid.

Kasutatud kirjandus:

Bachelard, Gaston 1999. Ruumipoeetika. Avatud Eesti Raamat. Vagabund.

Hainsalu, Lehte 1998. Pimmi. Üks haldjajutt Kerstile, keda õed ka Pimmiks hüüavad. Varrak.

Heintalu, Aleksander 2007. Väeraamat I osa (Warraku raamat). Kirjastus: Aleksander Heintalu.

Kreutzwald, Friedrich Reinhold 1975. Kalevipoeg. Eesti Raamat.

Kreutzwald, Friedrich Reinhold, Juhan Kunder 1990. Jutte vaeslapsest. Perioodika.

Krull, Hasso 2000. Millimallikas. Kirjutised 1996-2000. Vagabund.

Kõrv, Jakob 1989. Veealused. Perioodika.

Käo, Henno lastelooming

Mänd, Heljo 2010. Nõiakivi. Sinisukk.

Põldma, Janno 2013. Lotte ja kuukivi saladus. Eesti Joonisfilm.

Raud, Eno 1959. Suur-Tõll. Minu esimene raamat. Eesti Riiklik Kirjastus.

Rummo, Viiu-Marie 2015. Maailmarändur Nööp. Koolibri.

Vallikivi, Arvo 1978. Retk ooboluste riiki. Eesti Raamat.